

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

eISSN: 3023 - 8498 • Yıl/ Year: 2025 • İlkbahar/ Spring • Sayı/ Issue: 15

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2025 – İlkbahar / Spring – Sayı / Issue: 15

ISSN: 2564-7903
eISSN: 3023-8498

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi | Journal of Islamic Studies

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

eISSN: 3023-8498

Kapsam | Scope: Dinî Araştırmalar, İslam Araştırmaları, Balkan Araştırmaları / Religious Studies, Islamic Studies, Balkan Studies

Periyot | Period: Yılda 2 Sayı (30 Nisan & 31 Ekim) / Biannual (30 April & 31 October)

Yayın Dili | Language Publication: Türkçe & İngilizce & Arapça & Arnavutça & Boşnakça / Turkish & English & Arabic & Albanian & Bosnian

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi Uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Rumeli Journal of Islamic Studies is a international peer-reviewed academic journal.

Yayıncı / Publisher

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçı Yerleşkesi Edirne, TÜRKİYE

Amblem ve Kapak Tasarımı | Emblem and Cover Design

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım ve Mizanpaj | Graphic Design and Layout

Dr. Öğretim Üyesi İlir Rruga

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 International License (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Rumeli Journal of Islamic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC). Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in Rumeli Journal of Islamic Studies belongs to the authors.

İletişim | Communication

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE

Tel: 0 284 235 68 99 Fax: 0 284 235 08 87

rumelislam@trakya.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/rumeli>

<https://rumeli.trakya.edu.tr/>

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi
Journal of Islamic Studies
مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

eISSN: 3023-8498

SAHİBİ | OWNER

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat Fakülteleri Adına

Prof. Dr. Necdet Ünal

Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Dr. Mustafa Barış

mustafabaris@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YARDIMCI EDİTÖRLER | CO-EDITORS

Dr. Öğretim Üyesi Halil İbrahim Kaygısız

hibrahimkaygisiz@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan

ztamdogan@nku.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Sıddık Ağcöban

s.agcöban@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | RESPONSIBLE MANAGER

Prof. Dr. Nurullah Koltas

nurullahkoltas@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

REDAKSİYON / REDACTION

Dr. Öğretim Üyesi Uęur Boran

ugurboran@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Basım Tarihi / Printing Date

Nisan / April – 2025

Araştırma Makaleleri / Articles

KASTAMONU YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ TECVİD VE KIRAAT İLMİYLE İLGİLİ OSMANLI TÜRKÇESİ VE FARŞÇA YAZMA ESERLERİN İNCELENMESİ

Geliş Tarihi : 23 Şubat 2025

Kabul Tarihi : 25 Mart 2025

Nazife Vildan GÜLOĞLU*

Hasan KARDAŞ**

Özet

Bu çalışmada, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer alan kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi ve Farsça yazma eserler incelenmiştir. Kütüphane kayıtlarına göre Osmanlı Türkçesi 45 ve Farsça 3 olmak üzere toplam 48 yazma eser bulunmaktadır. Araştırma sırasında kütüphane envanterinde yer almayan 4 adet Osmanlı Türkçesi yazma eser daha tespit edilmiştir. Bu tespit sonucunda, kıraat ve tecvid ilimleriyle ilgili yazma eserlerin toplam sayısı 52'ye ulaşmıştır. Bu durum, kütüphane kayıtlarının titizlikle gözden geçirilmesi ve eksik eserlerin tespiti konusundaki gerekliliği açıkça ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel amacı, söz konusu yazma eserlerin içeriklerini, fiziki niteliklerini ve bilimsel değerlerini tanıtmak, mevcut olan eksik ve hatalı bilgileri düzeltmek, ayrıca kıraat literatürüne katkı sunacak ilmi bir kaynak oluşturmaktır. Bu çerçevede çalışmada, demirbaş kayıtlarında yer alan hatalı telif isimleri düzeltilmiş, katalogda müellifi belirtilmeyen eserlerin yazarları tespit edilmiştir. Ayrıca eksik bilgilerle kaydedilmiş eserler detaylı bir şekilde analiz edilerek akademik çalışmalara kaynak oluşturacak bir veri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tecvid, Osmanlı Türkçesi, Farsça, Yazma Eser, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi.

AN EXAMINATION OF OTTOMAN TURKISH AND PERSIAN MANUSCRIPTS ON THE SCIENCES OF TAJWĪD AND QIRĀ'ĀT IN THE KASTAMONU MANUSCRIPT LIBRARY

Abstract

In this study, Ottoman Turkish and Persian manuscripts on the sciences of Qirā'āt and Tajwīd housed in the Kastamonu Manuscript Library have been examined. According to the library records, there are a total of 48 manuscripts 45 in Ottoman Turkish and 3 in Persian. During the course of the research, four additional Ottoman Turkish manuscripts not listed in the library inventory were identified. As a result, the total number of manuscripts related to the sciences of Qirā'āt and Tajwīd has increased to 52. This finding clearly highlights the necessity of meticulously reviewing library records and identifying missing items. The primary aim of this study is to introduce the content, physical characteristics, and scholarly value of the aforementioned manuscripts, to correct existing errors and incomplete information, and to contribute a reliable academic source to the field of Qirā'āt studies. Within this framework, incorrect authorship entries in the catalogue have been corrected, and the authors of several anonymous works have been identified. Moreover, manuscripts previously recorded with missing information have been analyzed in detail, providing a valuable dataset for future academic research.

Keywords: Qirā'āt, Tajwīd, Ottoman Turkish, Persian, Manuscript, Kastamonu Manuscript Library.

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, nguloglu@kastamonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7126-7691.

**Yüksek lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

241135027@ogr.kastamonu.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0009-9141-4025, DOI: 10.53336/rumeli.1645389.

İntihal: Bu makale “iThenticate” intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Güloğlu, Nazife Vildan; Kardaş, Hasan, “Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Tecvid ve Kıraat İlmîyle İlgili Osmanlı Türkçesi ve Farsça Yazma Eserlerin İncelenmesi”. *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi* 15 (2025), 92-109. <https://doi.org/10.53336/rumeli.1645389>.

Copyright © CC BY-NC 4.0

Giriş

Kıraat ilmi tamlaması, Kur’ân-ı Kerîm’in doğru bir şekilde okunmasını ve bu uğurda yapılan faaliyetlerin tarihî sürecini ifade etmektedir.¹ Arapça “قرأ/kre” kökünden türemiş olan bu kelime, sözlükte “toplamak, okumak, atmak, söylemek, ulaştırmak, gebe kalmak, doğurmak, ibadet etmek ve anlamak” gibi anlamlara gelmektedir.² Kıraatin terim anlamı ise “Tertîl sırasında, harfleri ve kelimeleri birbirine eklemektir.” şeklinde ifade edilmiştir.³ İlim dalı olarak kıraat, “Kur’an kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve farklılıklarını nakledenlerine nispet ederek bilmeyi” konu edinmektedir.⁴

Bu ilim, Kur’ân-ı Kerîm’in nazil oluşuyla birlikte başlamıştır. Zira ilk gelen emrin okumayı emreder bir mahiyet arz ettiği bilinmektedir.⁵ Kur’an’ın doğru anlaşılması ve hayata geçirilebilmesi için doğru bir şekilde okunması gerekir. Allah Rasulü Kur’an’ı en doğru okuyan ve yaşayan olması hasebiyle bu ilmin kaynağı bizatihi kendisidir. Hz. Peygamber’in İslâm’ı tebliğ için görevlendirdiği sahâbileri de öncelikle Kur’an öğretimiyle vazifelendirdiği anlaşılmaktadır. Mesela Mus‘ab b. Umeyr’in (ö. 3/625) Medine’ye Kur’an öğretmek ve namaz kıldırarak için gönderildiği nakledilmiştir.⁶ Kısaca ifade etmek gerekirse bu ilim; dinin doğru yaşanması ve yaşatılması için kıyamet vaktine kadar devam edecek ve fem-i muhsinler tarafından bir sonraki nesillere aktarılacaktır. Bununla birlikte bu ilmin teorik tarafını ele alan eser ve çalışmalar da her zaman varlığını sürdürecektir ve pratikten ayrılmaz bir şekilde devam edecektir.

Kıraat ilmi üzerine literatürde yer alan yayınlar, genellikle Kur’an’ın okunuş şekillerini ve onların tarihsel süreçteki değişimlerini incelemektedir. Bu araştırmalar, özellikle kıraat ilminin teorik esaslarına odaklanmakta ve farklı okuma stillerinin gelişimini ele almaktadır. Çalışmaların genellikle belirli eserlere ve bölgelere hasredildiği görülmektedir. Bununla birlikte genel değerlendirmelere de imkân tanıyacak daha geniş araştırmalara ihtiyaç duyulduğu muhakkaktır. Alanda güncel olarak yapılan çalışmalardan bazılarının kıraat ilminin farklı nüshalarını inceleyen ve kıraat ilmi yanında kültürel mirasa katkı sağlayan

¹ Geniş bilgi için bk. Abdülhamit Birişik, *Kıraat İlmi Ve Tarihi* (Emin Yayınları, 2018), 1-182.

² Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, thk. Abdulhamid Hendâvî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye), “kre”, 3:369-370; İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh: Tâcü'l-luga ve sıhâhu'l-Arabiyye*, nşr. Halil Me'mûn Şeyhâ (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2007), “kre”, 846.

³ Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, nşr. Safvân Adnân Dâvûdî (Beyrut: ed-Dârü's-Şâmiyye, ts.), “kre”, 668.

⁴ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Müncidü'l-mukri'in ve mürsidü't-tâlibîn*, nşr. Ali b. Muhammed el-Imrân (b.y.: y.y., ts.), 49.

⁵ *Kur'an Yolu* (Erişim 1 Ocak 2025), el-Alak 96/1-5.

⁶ İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed eş-Şeybânî, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ - Muhammed Ahmed Aşur (Kahire: Dârü's-Şaab, 1390/1970), 5/181.

araştırmalar olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, kütüphanelerde bazı yazma eserlerin eksik veya hatalı kaydedilmiş olduğunun müşahade edilmesi, bu alandaki literatürün tamamlanmamış olduğunu ve yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, kıraat ilminin önemli kaynakları arasında yer alan yazma eserler kütüphanelerinde bulunan kitapların doğru şekilde kaydedilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde var olan kıraat ilmine dair Osmanlı Türkçesi ve Farsça yazma eserlerin incelenmesi hedeflenmektedir. Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde toplam 7.526 yazma eser bulunmaktadır. Bu eserlerin 6.192'si Arapça, 1.089'u Türkçe, 244'ü Farsça ve 1'i Ermenice dilindedir. Kıraat ve tecvid ilmine dair yazma eserler ise 160 Arapça, 45 Osmanlı Türkçesi ve 3 Farsça olmak üzere toplam 208 eseri kapsamaktadır. Sonuç bölümünde ifade edilecek olan tespitler, kütüphane kayıtlarının güncellenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu tür araştırmaların akademik çalışmalara da alt yapı oluşturacağı umulmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan eserler, müellifi belli olan ve belli olmayan eserler şeklinde iki başlık altında sınıflandırılmıştır. Her eserin ismi, müellifin künyesi, müstensihnin adı, eserin istinsah tarihi ve istinsah yeri verilmiş; eğer bilinmiyorsa “bilinmemektedir” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca demirbaş numarası, varak bilgisi ve yazı türü belirtilmiş, eserler alfabetik sırayla sunulmuş ve kitapların farklı nüshalarına dair bilgiler eklenmiştir.

1. Tecvid ve Kıraat İlmiyle İlgili Osmanlı Türkçesi Yazma Eserler

Bu bölümde Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Osmanlı Türkçesi olarak kaleme alınmış kıraat ve tecvid konulu yazma eserler müellifi belli olması yönüyle incelenecektir.

1.1. Müellifi Belli Olan Eserler

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer alan kıraat ve tecvid konulu bazı Osmanlı Türkçesi yazma eserlerin müellifleri bilinmektedir. Bunlar, eser adlarına göre alfabetik olarak şu şekilde ifade edilebilir:

1.1.1. *Hidâyetü'l-İhvân*: Şeyh Ahmed Antali (ö.?) Müellif bilgisine eserin mukaddimesinden ulaşılmış olup hayatına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Demirbaş no: 539/11, vr. 105b-108b, yazı türü kırma tâlik'tir. 22 st. ve 205x135-150x9 mm'dir. Eserin müstensihi, Hafız Muhammed Emin Efendi'dir. Eser, kütüphane kayıtlarında *Hidâyetü'l-İhvân* olarak kaydedilmiş olsa da mukaddimesinde adı *Risâle-i Tecvîd* olarak geçmektedir. Müellif Şeyh Ahmed Antali, risalenin sonunda daha önce kaleme aldığı *Hediyyetü'l-İhvân* adlı risaleye atıfta bulunmuş ve okuyuculardan olası hataları düzeltmelerini talep etmiştir.

Muhtemelen bu durum, kütüphane kayıtlarındaki hatanın sebebidir. Eserin Bursa İnebey Kütüphanesi'nde, 4641/2 numarasıyla kayıtlı bir nüshası daha bulunmaktadır.⁷

1.1.2. Kavâ'id-i Küllî: Mûsâ Fakih (ö.?) Kendi eseri dışında herhangi bir kaynakta "Musa Fakîh" adına rastlanmamaktadır. Ancak Osmanlı Müelliflerinden "Ebü'l-Fazl Mûsâ b. Hacı Hüseyin el- İznîkî (ö. 838/1434-35)" isminde bir müellifin, önemli eserleri Türkçeye çevirerek Türk milletine ve Türkçeye büyük hizmetlerde bulunduğu belirtilmektedir.⁸ İncelediğimiz eserin müellifinin kıraat ilmine dair önemli hususları Türkçe olarak yazması, adı geçen müellif ile Musa Fakîh'in aynı kişi olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.⁹

Demirbaş no: 3571/11, vr. 81b-83b, yazı türü divanî kırmasıdır. Taba rengi meşin, şemseli ciltlidir; başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. 84a'da *Envârü'l-Âşıkîn*'den nakiller içerir. 48 st. ve 350x120-305x90 mm. boyutlarındadır. Müellife ait Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Tecvîd Risâlesi* isminde bir eser daha mevcuttur.

Eserin mukaddimesinde müellifin ve eserin ismi belirtilmiş olup, *Şâtıbî Risâlesi*'nden istihraç edildiği ifade edilmektedir.¹⁰ Bursa İnebey Kütüphanesi'nde 1173/4, Milli Kütüphane'de 26 Hk 384/2-26 Hk 384/5, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde BY00000614/2 numaralarında birer nüshası daha bulunmaktadır. Ayrıca bir diğer nüshası, Manisa Kütüphanesi'nde 6606/2 yk. 31b numarada yer almakla birlikte, konu olarak kütüphane kayıtlarına *Mâlî Muâmelât* (297.522) başlığı altında geçmiştir.

1.1.3. Kitâb-ı Tecvîd: Müellifi, Abdurrahman Karabaşı (ö.904/1498) olan eserin müstensihisi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2032/01, vr. 1b-12b, yazı türü harekeli nesihdir. Harap kahverengi meşin sırtlı, miklepli¹¹ ve ebru kâğıt kaplıdır. 12b'de cenaze namazına dair, 13a'da ise vakıf kaydı bulunmaktadır. 11 st. ve 165x110-105x60 mm'dir. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda eserin, aynı kütüphanede bulunan *Tecvîd-i Karabaş*, Demirbaş no: 3844/05 isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.4. Kitâbü't-Tecvîd: Şâban Efendi (ö.?), 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Müstensihisi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 673/07, vr. 219a-248b, yazı türü harekeli nesihdir. Miklepli ve

⁷ Bk. Bursa İnebey Kütüphanesi, 4641/2

⁸ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333), 1/385-386.

⁹ Bu konuyla ilgili benzeri bir tespit için bk. Mustafa Can, *Bursa İnebey Kütüphanesinde Bulunan Kıraat Ve Tecvîd İlmine Dair Yazma Eserler* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 104.

¹⁰ Mûsâ Fakih, *Kavâ'id-i Küllî*, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, 3571/11, 81b.

¹¹ Ciltli kitapların sol cilt kapağında bulunan ve okunmakta olan yeri belli eden, ucu üçgenimsi, katlanabilir parça bk. *Güncel Türkçe Sözlük*, "miklep" (Erişim 5 Şubat 2025).

şemseli kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Eser ve yazar adı mukaddimeden alınmıştır. 11 st. ve 170x110-125x80 mm'dir. Kütüphane kayıtlarında, *Kitâbü't-Tecvîd*, Demirbaş no: 3774 numarada bir nüshası daha vardır.

1.1.5. *Kitâbü't-Tecvîd*: Şâban Efendi (ö.), müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 3774, vr. 28, yazı türü harekeli nesihtir. Siyah meşin ciltlidir, söz başları kırmızıyla yazılmıştır. 13 st. ve 180x120-115x65 mm'dir. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda eserin, aynı kütüphanede bulunan *Kitâbü't-Tecvîd*, D. No: 673/07 isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.6. *Kitâb-ı Tecvîdü'l-Kur'ân*: Şâban Efendi (ö.), müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2291, vr. 27b-27a, Kütüphane demirbaşında kayıtlı olmayan bu eser, kayıtlı olan *Risâle fî't-Tecvîd*, Demirbaş no: 806/02, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 442/02, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 2055/17, *Risâle-i Tecvîd* Demirbaş no: 1562/03 eserlerinin farklı bir nüshasıdır. Ancak bu nüshanın iki sayfası mevcuttur. Müellif bilgisine *Risâle fî't-Tecvîd* eserinden ulaşılmıştır.

1.1.7. *Minhâcü'l-Kârî*: Hâfız Çerağ (ö.), 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 1046/06, vr. 38b-58a, yazı türü tâlik kırmasıdır. Kahverengi meşin ciltlidir. Eserin adı ve yazarı dibaceden alınmıştır. 21 st. ve 205x130-160x95 mm'dir.

1.1.8. *Mukaddimetü'l-Manzûme fî Tecvîdi'l-Kur'âni'l-Azîm*: Şeyhlü Nâci (ö.), Müellifi kesin olarak bilinmeyen *Hazihi'r-Risale Kitabü't-Tecvîd* ismiyle tasnif edilen eserin 5. beytindeki “Bir fakirem hem hakirem Nâci'yem”¹² ibaresi, müellifin adının veya mahlasının “Nâci” olabileceğini düşündürmektedir.¹³ 6. beyitteki “Şeyh ili şehrine geldim ben fakir”¹⁴ ibaresi ise müellifin “Şeyh” şehrine mensup olduğunu ima etmektedir.¹⁵ 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 2123/26, vr. 383a-390b, Mıkplepli, kızıl-kahverengi deri ciltlidir. Söz başları kırmızıyla yazılmıştır. 15 st. ve 150x100-100x70 mm'dir.

¹² Şeyhlü Nâci, *Mukaddimetü'l-Manzûme fî Tecvîdi'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, 2123/26, 384b.

¹³ Bu konuyla ilgili benzeri bir tespit için bk. Abdulsamet Özmen, “Türk Edebiyatında Manzum Tecvîdlerden Risâle-i Tecvîd”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8/4 (2019), 1990.

¹⁴ Şeyhlü Nâci, *Mukaddimetü'l-Manzûme fî Tecvîdi'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2123/26, 384b.

¹⁵ Özmen, “Türk Edebiyatında Manzum Tecvîdlerden Risâle-i Tecvîd”, 1991.

1.1.9. *Resm-i Kur'ân-ı Kerîm*: Seyyid Hüseyin b. Seyyid Ali (ö.?), 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir Demirbaş no: 2470/03, vr. 48b-58b, Sırtı kahverengi meşin, söz başları kırmızı, 1a'da Nûmaniye Medresesi'nden intikal bilgisi yer almaktadır. 21 st. ve 195x135-155x90 mm'dir.

1.1.10. *Risâle fî't-Tecvîd*: Şâban Efendi (ö.?), 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 806/02, vr. 51b-82a. Sırtı ve sertabı meşin, mıklepli, gri mukavva ciltlidir. Söz başları kırmızıyla yazılmıştır. 15 st. ve 160x110-110x60 mm'dir. Kütüphane kayıtlarında, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 442/02, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 2055/17, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 1562/03 isimlerinde üç ayrı nüshası daha bulunmaktadır.

1.1.11. *Risâle-i Tecvîd*: Şâban Efendi (ö.?), müstensihi Ahmed b. Ali b. Mustafa, 297.189 konu numarasıyla tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir çalışmadır. Demirbaş no: 2055/17, vr. 216b-233b. Sırtı kırmızı meşin, desenli kâğıt kaplı mukavva ciltlidir. Söz başları ve durak noktaları kırmızıyla işaretlenmiş, sonunda vakıf mührü, resmi mühür ve bir hacet duası yer almaktadır. Mülkiyet kaydında "Çoruk Zade Hafız Efendi" adı geçmektedir. 13 st. ve 105x65-165x105 mm'dir. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda, aynı kütüphanede kayıtlı *Risâle fî't-Tecvîd*, Demirbaş no: 806/02, isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.12. *Risâle-i Tecvîd*: Mustafa b. Ali (ö.?), 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 337/09, vr. 151b-169a, 19 st. ve 170x75-208x140 mm. Zencireli¹⁶ meşin ciltli olan eser, kırmızıyla belirtilmiş bab ve duraklara sahiptir. Eserin başında Hacı İsmail mührü yer almakta olup, Hacı Hasan Huzurî Vakfı'na kayıtlıdır. Müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir.

1.1.13. *Risâle-i Tecvîd*: Müeddib el-Akkârî (ö.?), müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Arapça bir eserdir. Kütüphane kaydında Osmanlı Türkçesi olarak yer alan eser, incelemeler sonucu Arapça olduğu tespit edilmiştir. Demirbaş no: 2123/25, vr. 379b-382a, 15 st. ve 160x100-100x70 mm'dir. Mıklepli, kızıl-kahverengi deri ciltle korunmuş olan bu eserin söz başları kırmızıyla belirtilmiştir.

¹⁶ Levhaların, yazma kitapların sayfa kenarlarına yapılan, iç içe geçmiş halkalar şeklindeki süsleme. bk. *Güncel Türkçe Sözlük*, "zencirek" (Erişim 5 Şubat 2025).

1.1.14. *Risâle-i Tecvîd*: Şâban Efendi (ö.?), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 442/02, vr. 10b-27a, yazı türü harekeli nesihdir. 13 st. ve 210x140-130x95 mm'dir. Kirli krem renkli kâğıt kapaklı ciltle korunmuştur. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda, aynı kütüphane de kayıtlı *Risâle fî't-Tecvîd*, Demirbaş no: 806/02, isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.15. *Risâle-i Tecvîd*: Mûsâ Efendi (ö.?), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 3804/01, vr. 1b-14b, yazı türü kırma nesihdir. Şirazesî dağınık, harap olmuş ebru ciltli, söz başları kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. 21 st. ve 155x75-215x155 mm'dir.

1.1.16. *Risâle-i Tecvîd*: Abdurrahman Karabaşî (ö. 904/1498), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 4091, vr. 1b-12a. Kırmızı cetvelli ve kenarları haşiyeli ciltsiz bir nüshadır. 11 st. ve 210x140-130x95 mm'dir. TÜYATOK 07/III. 2498 Müzeden devren aktarılmıştır. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda eserin, aynı kütüphanede bulunan *Tecvîd-i Karabaş* (Demirbaş no: 3844/05) isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.17. *Risâle-i Tecvîd*: Abdurrahman Karabaşî (ö. 904/1498), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2090/01, vr. 1b-16a, yazı türü harekeli nesihdir. Sağ yüzü kayıptır, sol yüzü ise ebru mukavva kaplı olup sırtı yıpranmış deriden yapılmıştır. 9 st. ve 155x105-110x60 mm'dir. Metnin bir bölümü okunamayacak şekilde silinmiş, 1b yaprağının alt satırından “başlangıç” alınmıştır. 16a-17a arasında tecvidle ilgili faideler ve mahreçler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda eserin, aynı kütüphanede bulunan *Tecvîd-i Karabaş*, D No: 3844/05 isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.18. *Risâle-i Tecvîd*: Şâban Efendi (ö.?), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 1562/03, vr. 55b-76b, yazı türü harekeli nesihdir. Harap durumda olan eser, sırtı meşin, mıktelepli, Ebrulu bir cilt içindedir. 13 st. ve 160x100-230x160

mm'dir Cetveller ve söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Lahn, mahâric-i hurûf, meddât, izhâr, idgâm, sekte, vakf ve teshil gibi konuları içermektedir. Mustafa b. Mehmed Çekili nüsha ile ilişkili kişiler arasında yer almaktadır. Kayıtlarda müellif bilgisi yer almamaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda, aynı kütüphanede kayıtlı *Risâle fî't-Tecvîd*, Demirbaş no: 806/02, isimli eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiş ve müellif bilgisine bu nüsha üzerinden ulaşılmıştır.

1.1.19. Tecvîd: Hıfzı Mehmet Efendi (ö.?), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2123/21, vr. 304b-311a. mıktelepli, kızıl-kahverengi deri ciltle korunmuş olup, söz başları kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. 15 st. ve 150x100-100x55 mm'dir. Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi kayıtlarında müellif bilgisi bulunmamaktadır. Ancak eserin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'ndaki *Kavâ'idü'l-Kur'ân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*, Demirbaş no: 4817/2 nüshasında müellif bilgisi kaydedilmiş ve bu sayede müellif bilgisine ulaşılmıştır.

1.1.20. Tecvîd Risâlesi: Şeyh İsmâîl (ö.?), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 4079, vr. 1b-74b. Siyah meşin ciltli olan eserin söz başları kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Eserin sonunda fihrist vardır. İlk 6 sayfa eksiktir. Muhtelif st. ile 155x100-95x50 mm'dir.

1.1.21. Tecvîd-i Karabaş: Abdurrahman Karabaşî (ö. 904/1498) tarafından kaleme alınmıştır. Müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 3844/05, vr. 72b-80b. Sırtı bordo meşin kaplı, satıh kâğıt ciltlidir. 13 st. ve 160x100-120x65 mm'dir. Cetvelleri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Kütüphane kayıtlarında, *Kitab-ı Tecvîd*, Demirbaş no: 2032/01, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 4091, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 2090/01 isimlerinde üç ayrı nüsha daha bulunmaktadır.

1.1.22. Tecvîd-i Karabaş: Karabaşî (ö. 904/1498) istinsah tarihi 25 Şâban 214, 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. D. No: 2107, vr. 73b-77a. Kütüphane demirbaşında kayıtlı olmayan bu eser, kayıtlı olan *Tecvîd-i Karabaş*, Demirbaş no: 3844/05, *Kitab-ı Tecvîd*, Demirbaş no: 2032/01, *Risâle-i Tecvîd* Demirbaş no: 4091, *Risâle-i Tecvîd*, Demirbaş no: 2090/01. eserlerin aynı nüshasıdır.

1.2. Müellifi Belli Olmayan Eserler

Bu başlık altında Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan ve Osmanlı Türkçesi olarak kaleme alınmış olan kıraat ve tecvid konulu yazma eserler, müellifi belli olmaması yönüyle ele alınacaktır.

1.2.1. *Fî Beyânî Meharici'l-Hurûf*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 4091, vr. 12a-14b. Kütüphane demirbaşında kayıtlı olmayan bu eser, harflerin mahreçlerine dair çeşitli konuları ele almaktadır.

1.2.2. *Kat' ve Vasl*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 3021/03, vr. 13b-17a, yazı türü harekeli celî nesihtir. 9 st. ve 195x115-270x175 mm. Eserin adının muhtevasına dayanılarak verilmiş olması muhtemeldir. Eser Bursa İnebey Kütüphanesi'nde *Manzûme fî resmi mushafî Osman*, 225/6, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde *Manzûme fî hakkı'l-maktû ve'l-mevsûl* 3687/11, *Manzûme fî'l-kırâat*, 3686/5, *Risâle fî beyânî'l-vasl ve'l-kat'* 220/2. şeklinde farklı isimlerle kayıtlı birer nüshası daha vardır.¹⁷

1.2.3. *Kavâ'idü'l-Kur'ân*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 3021/05, vr. 21b-24b, yazı türü harekeli nesihtir. Zencirekli, ebru süslemeli ciltli olup, söz başları kırmızıyla yazılmıştır. 17 st. ve 195x115-270x175 mm'dir.

1.2.4. *Kavâ'id-i Kur'ân*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 4079, vr. 80b-84a. Kütüphane demirbaşında kayıtlı olmayan bu eser, Kur'an kaidelerine dair çeşitli konuları ele almaktadır.

1.2.5. *Kavâ'idü't-Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 245/03, vr. 18a-20b, yazı türü harekeli nesihtir. Kâğıt kaplı karton ciltli olan bu eser, 17 st. ve 210x150-165x90 mm boyutlarındadır. Müellif, eserine tecvid kaidelerini ihfâ, izhar, idgâm ve iklâb gibi kısımlara ayırarak harflerini izah etmekle başlamıştır.

1.2.6. *Kitâb-ı Kavâ'id-i Kur'ân*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2063/08, vr. 73b-82a, yazı türü harekeli nestaliktir. Açık kahverengi meşin sırtlı ve ebru kâğıt kaplıdır. 82a-86a arasında ebced hesabı, tecvid ve gramerle ilgili bilgiler yer almaktadır. 9 st. ve 155x100-105x65 mm'dir.

¹⁷ Bu konuyla ilgili benzeri bir tespit için bk. Hasan Doğan, "Türk İslâm Edebiyatında Edebî Bir Tür Olarak Resm-i Osmânî Konulu Manzumeler ve Cefâyî'nin Resm-i Hatt-ı Kur'ân'a Dâ'ir Manzûme'si", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 8/2 (30 Ekim 2024), 720.

1.2.7. Mehâricü'l-Hurûf: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 1796/06, vr. 191a-194b, yazı türü nesih kırmasıdır. Kahverengi meşin, şemseli ve mıklepli ciltlidir. 17 st. ve 205x143-170x105 mm'dir.

1.2.8. Mehâricü'l-Hurûf: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2107/03, vr. 70a-71b, Kahverengi yıpranmış mıklepli deri ciltlidir. 13 st. ve 151x92-117x55 mm'dir.

1.2.9. Risâle fî Beyânî Tecvîdi'l-Kur'ân: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 506/02, vr. 31a-40a, Kahverengi meşin sırtı yıpranmış mukavva ciltlidir. Adı manzumeden alınmış, sonunda Türkçe Fâtîha'nın okunuş şekli belirtilmiştir. 13 st. ve 215x160-135x85 mm'dir.

1.2.10. Risâle fî Beyânî't-Tecvîd: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 673/05, vr. 157b-159a, Mıklepli, şemseli kahverengi meşin ciltlidir. Eserin adı dîbace ve manadan alınmıştır. 20 st. ve 170x110-140x90 mm'dir.

1.2.11. Risâle fî Hakki'l-Kur'ân: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 673/04, vr. 147b-156b, Mıklepli ve şemseli kahverengi meşin ciltlidir. Söz başları kırmızı olup, eser adı ibare ve manadan alınmıştır. 17 st. ve 170x110-130x80 mm'dir.

1.2.12. Risâle fî Mukaddimeti't-Tecvîd: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 337/08, vr. 129b-149a, yazı türü harekeli nesihdir. Soğuk şemse ve zencirekli, mıklepli meşin ciltlidir. 149a-150b'de İstanbul halkının şeriata aykırı davranışlarını eleştiren bir metin ve 1060 (1650) tarihi geçmekte ve Hacı Hasan Huzurî vakfı olduğu belirtilmektedir. 21 st. ve 145x75-208x140 mm'dir.

1.2.13. Risâle fî Tecvîdi'l-Kur'ân: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2291, vr. 26. Eski mukavva, sırtı meşin ciltlidir. 16 st. ve 225x160-160x95 mm'dir.

1.2.14. Risâle fî't-Tecvîd: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 3571/12, vr. 84b-85b, yazı türü divanî kırmasıdır. Taba rengi meşin,

şemseli bir ciltle korunmuş, söz başları kırmızıyla belirtilmiştir. 86a'da 921 tarihli bir hüküm ve imametle ilgili bir metin bulunmaktadır. 46 st. ve 350x120-300x90 mm'dir.

1.2.15. *Risâle-i Hemezât*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 673/02, vr. 76b-112a, yazı türü kırma nesihdir. Kahverengi meşin, mıktelepli ciltli olup, 114-120 arasında Arapça bir fıkıh metnine yer verilmiştir. 15 st. ve 170x110-110x50 mm'dir.

1.2.16. *Risâle-i Mefhûmî'l-Cezerî*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2055/11, vr. 94b-99a. Sırtı kırmızı meşin, desenli kâğıt kaplı ciltlidir. Cezerî'nin Mukaddimesinin tercümesi olup 100a-102b arasında fıkıhla ilgili nakiller içermektedir. 15 st. ve 100x45-165x105 mm'dir.

1.2.17. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 3136/10, vr. 226a-227a, 33 st. ve 230x80-255x100 mm'dir. Şemse ve köşebentli kahverengi meşin ciltle korunmuş, başlık ve duraklar kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. 227b-233a arasında münşeat parçaları; 233b-238a arasında Kemalpaşazâde (ö. 940/1534), Hâşimî (ö. 1003/1595), Nesimî (ö. 820/1417 [?]) ve Şems-i Tebrîzî'ye (ö. 645/1247 [?]) ait manzumeler bulunmaktadır. Son yaprakta Mustafa'ya ait mülkiyet mührü ile büyük vakıf mührü yer almaktadır. İstinsah yeri Üsküdar, İstanbul'dur.

1.2.18. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 1796/05, vr. 190a-193b, yazı türü harekeli nesihdir. 16-17 st. ve 205x135-175x105 mm'dir. Çiçek motifli şemseli, mıktelepli kahverengi meşin bir ciltle korunmuştur. Son yaprakta Kur'an sûrelerinin, âyetlerin, secdelerin ve harflerin sayıları kaydedilmiş; 194b-196b'de ise ibadet ve akâidle ilgili bir makale yer almakta olup eserin sonu eksiktir.

1.2.19. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2123/23, vr. 330a-334a, 15 st. 150x100-100x55 mm'dir. Mıktelepli, kızıl-kahverengi deri ciltle muhafaza edilmiş olup söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1.2.20. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir

eserdir. Demirbaş no: 439/02, vr. 16a-18b. Fasl başlıkları kırmızıyla yazılmış, sırtı kahverengi meşin, ebru kaplı, miklepli bir ciltle korunmuştur. 18 st. 210x152-165x105 mm'dir.

1.2.21. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 1562/04, vr. 77b-96a, yazı türü kırma nesihdir. Eser, harap olmuş, sırtı meşin ve miklepli, ebru cilt içinde, cetveller ve söz başları kırmızı mürekkeple yazılmış olup izhâr, idgâm, iklâb ve meddât nevîleri üzerine tertip edilmiştir. 19 st. ve 160x110-230x160 mm'dir. Sonunda Çekilî Molla Mustafa'nın mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

1.2.22. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi ve müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 169/06, vr. 131b-138a. Ön kapağı mevcut değildir, kenarları kahverengi deri, yaldızlı, salbek şemseli ve zencireklidir. 13 st. ve 190x123-124x75 mm'dir. Cetveller yaldızlı, söz başları kırmızı yazılmıştır. 137b'de Kastamonulu es-Seyyid Ahmed Efendi'ye¹⁸ ait vakıf mührü bulunmaktadır. Aynı kütüphanede eserin bir nüshası daha bulunmakta olup bu nüsha kayıtlarda *Risâle fî Beyâni Tecvîdi'l-Kur'ân*, Demirbaş no: 506/02 ismiyle geçmektedir.

1.2.23. *Risâle-i Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 2124/02, vr. 52a-75a, yazı türü harekeli nesihdir. 13 st. ve 145x102-93x55 mm'dir. Kahverengi, yıpranmış deri ciltle korunmuş olup, söz başları kırmızıyla belirtilmiştir. Münire Medresesi'nden gelmiştir.

1.2.24. *Risâletü't-Tecvîd*: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Demirbaş no: 3571/10, vr. 68b-80a, yazı türü divanî kırmasıdır. 50 st. ve 350x120-310x85 mm'dir. Taba rengi meşin, şemseli bir ciltle korunmuş olup, söz başları ve bölüm başlıkları kırmızıyla yazılmıştır. Ayrıca, kenarında Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî'nin Kostantaniyye'de yazdığına dair bir ifade yer almakta olup 80b'de "Sûret-i Hüccet-i Saâdet-i Şerîfe", 81a'da ise "Manzûm Reml-i Ali Kerremallâhu Vecheh" başlıkları bulunmaktadır. Aynı kütüphanede eserin bir nüshası daha bulunmakta olup bu nüsha, kayıtlarda *Risâle fî Mukaddimetü't-Tecvîd*, Demirbaş no: 337/08 ismiyle geçmektedir.

¹⁸ Kastamonulu Seyyid Ahmed Siyâhî (ö. 1291/1874) veya onun oğlu Seyyid Ahmed Hicâbî (ö. 1306/1889) olabilir. Haklarında bilgi için bk. Mehmed Zühdü, *Tehassür: Ahmed Siyahi (k.s) ve Oğlu Seyyid Ahmed Hicabi (k.s.) Hazretleri*, nşr. Muzaffer Ertaş - Kemal Topçu (Kastamonu: Ayvatoğlu Ofset, 1996), 5 vd.; Necdet Yılmaz, "Hâlid-i Bağdâdî'nin Son Halifesi Kastamonulu Ahmed-i Siyâhî: -Hayatı, Eseri ve Vakfiyesi-", *Usûl: İslam Araştırmaları*, 32 (2019), 39-68.

1.2.25. Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.189 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 334/07, vr. 225b-227b. Sırtı ve sertabı vişne rengi meşin olup satıh ebru kâğıt kaplı, miklepli bir ciltle korunmuştur. 19 st. ve 205x150-145x85 mm'dir.

1.2.26. Tecvîd-i Kur'ânü'l-Azîmü's-Şân: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 3691, vr. 18 yk. 11 st. ve 210x140-95x65 mm'dir. Ciltsiz, ufak cüzdür.

1.2.27. Terceme-i Tecvîd-i Cezeriyye: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Osmanlı Türkçesi bir eserdir. Demirbaş no: 456/02, vr. 6b-22b, yazı türü kırma nesihtir. Harfler kırmızıyla yazılmıştır. Sırtı kahverengi meşin, kâğıt kaplı, karton ciltle korunmuştur. 19 st. ve 215x165-140x65 mm'dir. 22b-65 arasında tecvidle ilgili nakiller, Arapça mektup örnekleri, ilaç tarifleri, Ashâb-ı Kehf hikâyesi, Şâtıbî'den (ö. 590/1194) ve farklı kaynaklardan nakiller, çeşitli fetvalar, kıraate dair faideler bulunmaktadır.

2. Tecvid ve Kıraat İlmiyle İlgili Farsça Yazma Eserler

Bu bölümde Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Farsça olarak kaleme alınmış kıraat ve tecvid konulu yazma eserler müellifi belli olması yönüyle incelenecektir.

2.1. Müellifi Belli Olan Eserler

Bu başlık altında ilgili kütüphanede yer alan ve dili Farsça olan kıraat ve tecvid konulu yazma eserlerden müellifi maruf olanlar belirtilecektir.

2.1.1. Risâle fî't-Tecvîd: Mahmud b. Mahmud b. Muhammed es-Semerkindî el-Hemedânî (ö.?), müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Farsça bir eserdir. Demirbaş no: 773/02, vr. 46b-76a. Miklepli, şemseli, zencirekli kahverengi meşin bir cilde sahip olup, söz başları kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. 19 st. ve 175x125-127x90 mm'dir. Eser adı manzumeden alınmış, yazar dibacede belirtilmiştir.

2.2. Müellifi Belli Olmayan Eserler

Bu bölümde Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Farsça dilinde kaleme alınmış müellifi belli olmayan kıraat ve tecvid konulu yazma eserler ele alınacaktır.

2.2.1. Der Beyân-ı Hatm-i Ahzâb ve Tilâvet-i Kur'ân-i Mecîd: Müellifi, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair

yazılmış Farsça bir eserdir. Demirbaş no: 298/07, vr. 355b-357b. Mıkpleli, sarı ciltle korunmuş, sol deffesi yırtık ve mıkplebi kopmuştur. 19 st. ve 205x107-145x60 mm'dir. Bu risale, Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan secdeler, tilâvet ve vakf işaretleri, sûre ve ayet sayıları, harf sayıları ile Mekke ve Medine'de nazil olan ayetlerin sayısı gibi istatistiksel ve teknik bilgileri içermektedir.

2.2.2. Risâle-i Kırâ'ât: Müellifi, müstensih ve istinsah tarihi bilinmemektedir. 297.18 konu numarasıyla kıraat ve tecvid ilimlerine dair yazılmış Farsça bir eserdir. Demirbaş no: 2123/22, vr. 312b-329b. Mıkpleli, kızıl-kahverengi deri ciltle korunmuş olup, söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 15 st. ve 150x100-100x55 mm'dir.

Sonuç

Bu çalışmada, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan kıraat ve tecvid ilmiyle ilgili yazma eserler üzerinde yapılan incelemeler neticesinde, belirli iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Eserlerin müellif, müstensih ve istinsah bilgileri titizlikle gözden geçirilmiş ve eksiklikler düzeltilmiştir. Ayrıca müellifi belli olmayan eserler tespit edilmiş ve bunlara dair yeni bilgiler ortaya konmuştur. Çalışma, yalnızca eser isimlerini doğrulamakla kalmamış, aynı zamanda eserlerin içerikleri hakkında da bilgi sunarak araştırmacıların bu alandaki bilgiye daha kolay ulaşmasını sağlamıştır. Çalışmanın sunduğu çözüm önerileri şunlardır:

1. **Katalog Kayıtlarının Güncellenmesi:** Kütüphane kayıtlarındaki eksiklikler ve hatalar düzeltilerek daha doğru bir kataloglama yapılmalıdır.
2. **Eserlerin Sistemik Kataloglanması:** Yazma eserlerin doğru bir şekilde tanımlanması, ilgili alanlarda yapılacak akademik çalışmalar için sağlam bir temel oluşturacaktır.
3. **Mükerrer Kayıtların Düzeltilmesi:** Aynı eserin farklı nüshalarının mükerrer kaydedilmesi engellenmeli ve bu eserlerin varyasyonları belirlenmelidir.
4. **Literatür Geliştirmesi:** Katalogda yer almayan önemli eserler, müellif bilgileri ve metin içerikleriyle birlikte araştırmalara dâhil edilmelidir.

Sonuç olarak bu araştırma, sadece Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nin arşivine değil, aynı zamanda kıraat ve tecvid ilmi literatürüne de önemli katkılar sağlamıştır. Zira yazma eserlerin doğru tanımlanması ve sistemik bir kataloglama çalışması mahiyetindeki araştırmalar, bu alandaki bilgi birikiminin korunmasını mümkün kılacak ve gelecekteki araştırmalar için sağlam bir veri sunacaktır. Bu çalışmada elde edilen bulgular da

kıraat ve tecvid ilmi üzerine yapılacak akademik araştırmaların derinleşmesine yardımcı olacak ve bu ilimlerin daha iyi anlaşılmasına imkân verecektir.

Çalışma sonucunda bu alandaki bilgi akışının iyileştirilmesi ve daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Yazma eserlerin doğru bir şekilde tanımlanması ve sistematik bir şekilde kataloglanması, kıraat ve tecvid ilmi üzerine yapılacak olan tüm bilimsel çalışmalar için önemli bir temel oluşturacak ve onlara rehberlik edecektir. Çalışmada yapılan incelemelerin ve düzenlemelerin bir özeti, tablo şeklinde sunulurken araştırmacıların faydalanması için sistematik hâle getirilmiştir.

Farklı Nüshalar Olarak Kaydedilen Aynı Eserler

No	Müellif	Kütüphane Kayıt Adı	Demirbaş No	Kütüphane Müellif Bilgisi	Açıklama
1	Abdurrahman Karabaşî	<i>Tecvîd-i Karabaş</i>	3844/05	Belirtilmiş	Bu beş eser birbirinin aynı nüshasıdır.
		<i>Kitâb-ı Tecvîd</i>	2032/01	Belirtilmemiş	
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	4091		
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	2090/01		
		<i>Tecvîd-i Karabaş</i> Kayıt yok	2107		
2	Şaban Efendi	<i>Risâle fî't-Tecvîd</i>	806/02	Belirtilmiş	Bu beş eser birbirinin aynı nüshasıdır.
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	442/02	Belirtilmemiş	
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	2055/17		
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	1562/03		
		<i>Kitâb-ı Tecvîdi'l-Kur'ân</i>	2291	Eserin ismine Mukaddimedden ulaşılmıştır. Kütüphane kaydında mevcut değil ancak yukarıdaki dört eserle aynı nüshadır.	
3	Şaban Efendi	<i>Kitâbü't-Tecvîd</i>	673/07	Belirtilmiş	Bu iki eser birbirinin aynı nüshasıdır.
		<i>Kitâb-ı Tecvîd</i>	3774	Belirtilmemiş	
4	Belirtilmemiş	<i>Risâle fî Beyâni Tecvîdi'l-Kur'ân</i>	506/02	Belirtilmemiş	Bu iki eser birbirinin aynı nüshasıdır
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	169/06		

No	Müellif	Kütüphane Kayıt Adı	Demirbaş No	Kütüphane Müellif Bilgisi	Açıklama
5	Belirtilmemiş	<i>Risâletü't-Tecvîd</i>	3571/10	Belirtilmemiş	Bu iki eser birbirinin aynı nüshasıdır
		<i>Risâle fî Mukaddimeti't-Tecvîd</i>	337/08		

Müellifi Tespit Edilen Eserler

No	Müellif	Kütüphane Kayıt Adı	Demirbaş No	Kütüphane Müellif Bilgisi	Açıklama
1	Abdurrahman Karabaşî	<i>Kitâb-ı Tecvîd</i>	2032/01	Belirtilmemiş	Müellif bilgisine kütüphane kaydında aynı nüsha olan <i>Tecvîd-i Karabaş</i> , 3844/05 eserinden ulaşılmıştır.
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	4091		
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	2090/01		
		<i>Tecvîd-i Karabaş</i> Kayıt yok	2107		
2	Şaban Efendi	<i>Risâle-i Tecvîd</i>	442/02	Belirtilmemiş	Müellif bilgisine kütüphane kaydında aynı nüsha olan <i>Risâle-i Tecvîd</i> , 806/02 eserinden ulaşılmıştır.
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	2055/17		
		<i>Risâle-i Tecvîd</i>	1562/03		
		<i>Kitâb-ı Tecvîd-i'l-Kur'ân</i> Kayıt Yok	2291		
		<i>Kitâb-ı Tecvîd</i>	3774		Müellif bilgisine kütüphane kaydında aynı nüsha olan <i>Kitâbü't-Tecvîd</i> , 673/07 eserinden ulaşılmıştır.
3	Hıfzı Mehmet Efendi	<i>Tecvîd</i>	2123/21	Belirtilmemiş	Eserin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'ndaki <i>Kavâ'id-i'l-Kur'ân fî Tecvîd-i'l-Kur'ân</i> , 4817/2, nüshasında müellif bilgisi kaydedilmiş ve bu sayede müellif bilgisine ulaşılmıştır.

Kütüphanede Kayıtlı Olmadığı Tespit Edilen Eserler

No	Müellif	Eserin Adı	Eser No	Kütüp Müellif Bilgisi	Açıklama
1	Şaban Efendi	<i>Kitâb-ı Tecvîdi 'l-Kur'ân</i> Mukaddimeden ulaşılmıştır.	2291	Müellif bilgisine kütüphane kaydında aynı nüsha olan <i>Risâlefi 't-Tecvîd</i> , 806/02 eserinden ulaşılmıştır.	2291 Koleksiyon nolu yazma eserin, vr. 27b-27a. da bulunmaktadır.
2	Bilinmemektedir.	<i>Fî Beyâni Meharici 'l-Hurûf</i>	4091	Ulaşılamamıştır.	4091 Koleksiyon nolu yazma eserin, vr. 12a-14b. de bulunmaktadır
3	Bilinmemektedir.	<i>Kavâ'id-i Kur'ân</i>	4079	Ulaşılamamıştır.	4079 Koleksiyon nolu yazma eserin vr. 80b-84a. da bulunmaktadır
4	Abdurrahman Karabaşı	<i>Tecvîd-i Karabaş</i>	2107	Müellif bilgisine kütüphane kaydında aynı nüsha olan <i>Tecvîd-i Karabaş</i> , 3844/05 eserinden ulaşılmıştır.	2107 Koleksiyon nolu yazma eserin, vr. 73b-77a. da bulunmaktadır

Kaynakça

- Birişik, Abdülhamit. *Kıraat İlmi Ve Tarihi*. Emin Yayınları, 2018.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. 3 Cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333.
- Can, Mustafa. *Bursa İnebey Kütüphanesinde Bulunan Kırâat Ve Tecvîd İlmine Dair Yazma Eserler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Doğan, Hasan. “Türk İslâm Edebiyatında Edebî Bir Tür Olarak Resm-i Osmânî Konulu Manzumeler ve Cefâyî’nin Resm-i Hatt-ı Kur’ân’a Dâ’ir Manzûme’si”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 8/2 (30 Ekim 2024), 714-742.
<https://doi.org/10.31121/tader.1498593>
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 5 Şubat 2025. <http://sozluk.gov.tr>
- İbnü’l-Cezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. *Müncidü’l-mukri’in ve mürşidü’t-tâlibîn*. nşr. Ali b. Muhammed el-Imrân. b.y.: y.y., ts.
- İbnü’l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed eş-Şeybânî. *Üsdü’l-gâbe fî ma’rifeti’s-sahâbe*. nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ - Muhammed Ahmed Aşur. 7 Cilt. Kahire: Dârü’ş-Şaab, 1390/1970.
- İbn Manzûr, Ebu’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerram. *Lisânü’l-‘Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dârü’s-Sâdır, ts.
- Kavâ’id-i Küllî. Kastamonu: Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, 3571/11, 81b-83b.
<https://portal.yek.gov.tr/works/detail/459593>
- Kur’ân Yolu. Erişim 1 Ocak 2025. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Mehmed Zühdü. *Tehassür: Ahmed Siyahi (k.s) ve Oğlu Seyyid Ahmed Hicabi (k.s.) Hazretleri*. nşr. Muzaffer Ertaş - Kemal Topçu. Kastamonu: Ayvatoğlu Ofset, 1996.
- Mukaddimetü’l-Manzûme fî Tecvîdi’l-Kur’ânî’l-Azîm*. Kastamonu: Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, 2123/26, 383a-390b. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/457122>
- Özmen, Abdulsamet. “Türk Edebiyatında Manzum Tecvîdlerden Risâle-i Tecvîd”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8/4 (2019), 1988-2005.
- Râgıb el-İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed. *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. Beyrut: ed-Dârü’ş-Şâmiyye, 1412/1992.
- Yılmaz, Necdet, “Hâlid-i Bağdâdî’nin Son Halifesi Kastamonulu Ahmed-i Siyâhî: -Hayatı, Eseri ve Vakfiyesi-”. *Usûl: İslam Araştırmaları* 32 (2019), 39-68.